

- <http://taaluniversum.org/onderwijs/onderzoek/>
- http://digischool.kennisnet.nl/community_ne
- www.slo.nl

Referenties

Bonset, H. & M. Braaksma (2008). *Het Schoolvak Nederlands opnieuw onderzocht*. Enschede: SLO.

Hoogeveen, M. & H. Bonset (1998). *Het Schoolvak Nederlands onderzocht*. Leuven/Apeldoorn: Garant.

Ronde 4

Suzanne van Norden (a) & Marc van Balen (b)

(a) Stichting Taalvorming, Amsterdam

(b) Coenecoop College, Waddinxveen

Contact: info@taalvorming.nl

mvb53@xs4all.nl

Timmeren en taal. Oefenen met taalgericht vakonderwijs in het vmbo / beroepsonderwijs

1. Een vak leren, welke taal heb je daarvoor nodig?

Al jaren zien we in het moedertaalonderwijs in alle schooltypen een verschuiving van ‘taal als doel’ naar ‘taal als middel’. Het gaat niet meer alleen om kennis van/over taal (woorden leren, spelling en grammatica), maar ook om taal als communicatiemiddel in allerlei situaties. Leraren moeten leren hoe ze actief taalgebruik bij hun leerlingen kunnen stimuleren. Als dat gebeurt, gaat het ook beter met de kennis over taal, is het idee. Kennis beklijft beter als je het ergens voor nodig hebt en het actief kunt gebruiken.

Het bovenstaande heeft geleid tot meer aandacht voor taal bij vakdocenten in het voortgezet onderwijs. Als je aardrijkskunde of techniek geeft, doe je dat met behulp van taal. Welke taal is dat? Om te beginnen natuurlijk de vaktaal: elk vak kent zijn eigen vaktermen en vakjargon. Om een tekst over klimaatverandering of over houtverbindingen te begrijpen, moeten leerlingen veel vakwoorden kennen. Maar ook hebben ze algemene taalvaardigheden nodig: het vermogen om een tekst te begrijpen, om iets

in woorden uit te leggen, om verschijnselen en processen met elkaar te vergelijken, om te redeneren en om problemen op te lossen. Ook voor praktische samenwerking heb je taal nodig. Bedrijven kijken bij het aannemen van personeel steeds meer naar communicatieve vaardigheden. Soms vindt men dat zelfs nog belangrijker dan vakkennis.

2. Waarom vakdocenten aandacht gaan geven aan taal, en taaldocenten meewerken in de vaklessen

Vakdocenten weten uit ervaring al dat taal belangrijk is in hun vakonderwijs. Zeker op scholen met veel ‘achterstandsleerlingen’ of ‘tweedetaalleerders’. Ze zijn echter niet opgeleid om leerlingen op taalaspecten doeltreffend te begeleiden. Op sommige scholen probeert men voor dat doel vakdocenten en docenten Nederlands met elkaar te laten samenwerken. Maar ook de docenten Nederlands zijn vaak niet opgeleid voor het begeleiden van de taaltaken die in de vaklessen belangrijk zijn. Zo blijft de aandacht voor mondelinge taal in de traditionele lessen Nederlands vaak beperkt tot spreekbeurten of debatten. Voor communicatief gebruik van het Nederlands, bijvoorbeeld bij vertellen, uitleggen, samenwerken of reflecteren, bestaat nauwelijks goede begeleiding van leerlingen door docenten.

Zowel voor de vakdocenten als voor de docenten Nederlands zou het dus zinvol zijn om zich te richten op de begeleiding van allerlei soorten taalgebruik tijdens vaklessen. Alle docenten kunnen beter worden in gesprekken aanzwengelen, woordenschatlessen integreren in praktijkwerk, reflectie- en denkgesprekken begeleiden, taalontwikkelen- de één-op-één gesprekken voeren met leerlingen, vragen stellen om leerlingen aan het praten te krijgen, vertel- en verslagkringen begeleiden, planning van werk begeleiden, leerlingen helpen presentaties voor te bereiden, etc.

3. Casus: actieonderzoek door een docent bouwtechniek in een vmbo-groep

Een docent bouwtechniek en een taalbegeleider hebben gedurende een langere periode in het schooljaar 2008-2009 gevolgd hoe taal en vakonderwijs nu precies samengaan tijdens praktijklessen in een groep van de assistentenopleiding niveau 1. Daarbij maakten ze gebruik van de principes van wat actieonderzoek genoemd wordt. Dat betekent werken in een terugkerende afwisseling van praktijk, reflectie daarop en nieuwe planning. In stappen, dus, volgens de reflectiecirkel van Korthagen:

1. handelen;
2. terugblikken;
3. essentie bepalen;
4. alternatieven ontwikkelen en kiezen;
5. opnieuw handelen.

Die stappen werden meermaals herhaald. Ze maakten voor de reflectie gebruik van video-opnames die door de docent zelf bekeken en geïnterpreteerd werden. De taalbegeleider hielp bij het bepalen van essenties en het ontwikkelen van alternatieven. Van de gesprekken werden verslagen gemaakt. Hieronder een overzicht van de lijn die in het onderzoek te zien was:

Overzicht actieonderzoek taalgericht bouwtechniekonderwijs

In het onderzoek zagen we de 3 principes van taalgericht vakonderwijs (context, taalsteun en interactie) op de volgende manier terug:

- context: werken aan een praktijkopdracht in het praktijklokaal;
- taalsteun: de docent biedt in samenhang hiermee bij herhaling vaktermen aan;
- interactie: de docent zoekt naar manieren om talige interactie over het werk – bij voorkeur met gebruik van vaktaal – te stimuleren

Gedurende het jaar werkte de vakdocent op de volgende manieren:

- in blok 1: veel uitleg van de kant van de docent, met nadruk op het geven van taalsteun;
- in blok 2: meer aandacht voor het individuele taalniveau van de leerlingen;
- in blok 3: steeds meer andere leerlingen erbij betrekken met als doel ze actiever te maken op het gebied van taal;
- in blok 4: samenwerkend leren inzetten als stimulans voor talige interactie;
- in blok 5: andere didactische werkvormen inzetten als middel om interactie en nadenken te stimuleren;
- in blok 6: accent op het reflectiegesprek met de hele groep na een samenwerkingsopdracht;
- in blok 7: opnieuw – dit keer concreter – oefenen met reflecteren in de groep.

4. Conclusies: zonder interactie geen actief vaktaalgebruik

We begonnen met de vraag: hoe kan de docent ervoor zorgen dat leerlingen actiever vaktaal gaan gebruiken? We konden concluderen dat praten over het werk – tijdens of na het werk – de grootste leeropbrengst voor de leerlingen lijkt te hebben. Leerlingen in die sector praten doorgaans niet veel en al helemaal niet in vaktaal. Een docent die hen actiever wil maken met vaktaal moet tegelijkertijd werken aan meer praatgelegenheid en aan het aanleren van vaktaalwoorden.

Samengevat: voor het aanleren van vaktaal werkt het beste een combinatie van:

1. instructief lesgeven over vaktermen (vaktaal aanbieden, oefenen en herhalen);
2. interactie stimuleren en organiseren waarin het gebruik van vaktaal handig, gemakkelijk of zelfs nodig is

Daarnaast is meer talige interactie ook voor andere doeleinden belangrijk (beter samenwerken, je communicatiever opstellen, minder onzeker zijn over je taal, enz.).

Een docent kan leren gebruikmaken van een mix van werkvormen en didactieken die gericht zijn op interactie tussen docent en leerling en tussen leerlingen onderling, met voortdurende aandacht voor uitleg en herhaling van vaktaalwoorden.

5. Leren op de werkvloer, ook voor de docent

Om beter te worden in taalgericht vakonderwijs kunnen docenten zich dus richten op de combinatie van interactie en vaktaal. We maken daarbij een onderscheid tussen de soorten interactie, gespreksvormen en docentvaardigheden.

5.1 Soorten interactie

- docent-leerling;
- leerling-leerling;
- docent-groep.

5.2 Gespreksvormen

- gesprekken tijdens het werken aan een praktijkopdracht;
- gesprekken tijdens een samenwerkingsopdracht;
- reflectiegesprekken ;
- verslag geven / beschrijven van wat je doet;
- leergesprekken (instructieve dialogen);
- denkgesprekken (dialogisch onderzoeken);
- tweegesprekken;
- planningsgesprekken;
- kringgesprekken;
- presentaties aan een groep.

5.3 Docentvaardigheden

- verschillende soorten vraagstellingen kennen en doelgericht toepassen: ervaringsvragen, kennisvragen, denkvragen;
- leren concrete open vragen te stellen;

- groepsgesprekken kunnen leiden met een specifiek doel;
- leerling-volgend kunnen werken;
- verschillende werkvormen doelgericht inzetten;
- noodzaak scheppen om te gaan praten;
- taalzwakke of -onzekere leerlingen aanmoedigen toch taal te gebruiken;
- denk- en formuleerruimte geven;
- leren doeltreffende woordenschatdidactiek toe te passen: voorbereiden, semantiseren, controleren, consolideren.

6. Begeleid werken aan taalgericht vakonderwijs in kleine ontwikkelgroepen

Taalbegeleiders kunnen leraren ondersteunen die verder willen komen met de combinatie van interactie en vaktaal, zoals hierboven beschreven. Het is zinvol om te werken vanuit een taalvraag van de docent of van een groepje docenten en om te streven naar handelingsgerichte resultaten, dat wil zeggen dat ze er na afloop praktisch mee verder moeten kunnen. De begeleiders van de Stichting Taalvorming werken vanuit leervragen van docenten, met de nadruk op het belang van taal voor het vak. Het gebruik van video-opnames is aan te raden, omdat het een krachtiger leermiddel is dan (alleen) gesprekken. Over een langere periode worden meerdere opnames gemaakt en besproken. Docenten leren, met behulp van video, observeren wat het effect is van hun eigen handelen in de klas – zoals in de casus hierboven beschreven. De opeenvolging van observeren, interpreteren en een nieuwe stap zetten, is een doeltreffende manier om zelf aan de verbetering van je onderwijs te werken. De uitgangspunten en doelen van taalgericht vakonderwijs zijn inmiddels wel bekend. Nu gaat het om doen!

Ronde 5

Maud van Druenen & Hedwig de Krosse
 Expertisecentrum Nederlands, Nijmegen
 Contact: m.vandruenen@taalonderwijs.nl
h.dekrosse@taalonderwijs.nl

De Digitale Collega online: kennis en vaardigheden rond dyslexie

1. Inleiding

Dyslexie... een complex probleem dat invloed heeft op het alledaagse functioneren van leerlingen. Niet alleen in de klas, maar ook in onze geletterde samenleving leveren